

Gelişimsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Serbest Zaman Becerileri ile İlgili Özel Eğitim Öğretmenlerinin Deneyimleri

Special Education Teachers' Experiences Regarding the Leisure Time Skills of Students with Developmental Disabilities

Oğuz ÖZDAMAR

Arş. Gör. Dr. ◆ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim ◆
oguzozdamar@anadolu.edu.tr ◆ ORCID: 0000-0001-7465-1947

Turgut BAHÇALI

Dr. Öğrt. Üyesi ◆ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim ◆
tbahcali@ogu.edu.tr ◆ ORCID: 0000-0001-8936-3972

Özet

Bu araştırmanın amacı, gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin sınıf içinde, öğle arası ve teneffüs zamanlarındaki serbest zaman kullanımı ile ilgili özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerini, deneyimlerini ve önerilerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenleri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek veri toplanmıştır. Araştırmaya Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim okul ve sınıflarında görev yapmakta olan 10 özel eğitim öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın katılımcı seçimi amaçlı örneklem çeşitlerinden ölçüt örnekleme ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, özel eğitim öğretmenleri sınıf içinde ve sınıf dışında gelişimsel yetersizliği olan öğrenciler için çeşitli serbest zaman etkinliklerine yer vermektedirler. Bununla birlikte öğretmenler serbest zaman becerilerinin müfredatta daha fazla yer alması gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmenler serbest zaman etkinliklerinin çoğunluğunu kendilerinin planlayıp uyguladıklarını belirtmekle beraber serbest zaman etkinlikleriyle ilgili destekleri daha çok branş öğretmenlerinden aldıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin serbest zaman becerilerini öğretirken ve serbest zaman etkinliklerini gerçekleştirirken Milli Eğitim Bakanlığından, okul yönetiminden ve ailelerden beklentileri bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarının özel eğitim alanında çalışan araştırmacılara ve öğretmenlere yol gösterici olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelişimsel yetersizliği olan öğrenciler, Otizm, Özel eğitim öğretmenleri, Serbest zaman becerileri, Zihin yetersizliği

Abstract

The purpose of this research is to explore the opinions, experiences, and suggestions of special education teachers regarding the use of free time by students with developmental disabilities during the classroom activities, lunch breaks and recess periods. To achieve this aim, a phenomenological approach, one of the qualitative research designs, was employed. Data were collected through semi-structured interviews conducted with the special education teachers participating in the study. A total of ten special education teachers working in special education schools and classrooms affiliated with the Ministry of National Education participated in the research. Criterion sampling, a type of purposive sampling, was used to select the participants. According to the findings, special education teachers include various leisure time activities for students with developmental disabilities both inside and outside the classroom. However, they believe that leisure time skills should be given greater emphasis in the curriculum. Although teachers reported that they plan and implement leisure activities themselves, they also indicated that they receive support—primarily from subject-area teachers—for these activities. Teachers expressed specific expectations from the Ministry of National Education, school administrations, and families in the process of teaching and facilitating

leisure time skills. The findings of this study are expected to serve as a guide for researchers and teachers working in the field of special education.

Keywords: Autism, Intellectual disability, Leisure time skills, Special education teachers, Students with developmental disabilities

1. Giriş

Gelişimsel yetersizliği (GY) olan bireyler çeşitli nörolojik sorunlardan dolayı akademik, sosyal ve kişisel becerilerde birtakım sınırlılıklar yaşayabilmektedir. GY kategorisi içerisinde sık rastlanan yetersizlik gruplarından zihin yetersizliği (ZY) ve otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireyler yer almaktadır (American Psychiatric Association [APA], 2013). ZY olan bireyler pratik uyum becerilerinde, kavramsal ve sosyal becerilerde ve uyumsal davranışlarda önemli sınırlılıklar yaşamaktadır. Bununla birlikte ZY, 22 yaşından önce ortaya çıkmaktadır (AAIDD, 2021). OSB ise genetik, çevresel veya tıbbi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan davranışsal veya zihinsel bozukluklardır. Bu bağlamda OSB olan bireyler sınırlı ilgi ve etkinlikler, tekrarlayıcı davranış örnekleri sergileyebilmektedir. Ayrıca dilin kullanımı, iletişim ve sosyal etkileşimde önemli sınırlılıklar yaşayabilmektedir (APA, 2013). GY olan bireylerin birçok farklı konuda eğitim gereksinimleri olabilmektedir. Bunlar arasında serbest zaman becerileri de yer almaktadır.

Serbest zaman; kişinin sorumluluklarını ve görevlerini yaptıktan sonra, herhangi bir zorlama olmadan onu mutlu eden, gelişimini destekleyen ve eğlenerek güzel vakit geçirdiği zaman olarak ifade edilmektedir (Çay, 2019). Alan yazında serbest zaman becerileri geçici serbest zaman, ciddi serbest zaman ve proje temelli serbest zaman etkinlikleri olmak üzere üç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Ciddi serbest zaman etkinlikleri; resim çizme, müzik aleti çalma ve sinemaya gitme etkinlikleridir. Geçici serbest zaman etkinlikleri; yürüyüş yapmak, kitap okumak, tavla oynamak şeklinde sıralanabilir. Proje temelli serbest zaman etkinlikleri; yap-boz yapma, uçurtma uçurma, doğum günü kutlama gibi etkinlikleri kapsamaktadır (Artar ve Ergenekon, 2019).

Serbest zaman becerilerinin kişilerin yaşam kalitesinde, sağlığı ve iyilik hali üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir (Pagan-Rodriguez, 2014). Serbest zaman etkinlikleri sosyal dünyayı deneyimlememizde önemli fırsatlar sunmaktadır. Serbest zamanlarda gerçekleştirdiğimiz etkinlikler bizi biz yapan etkinliklerdir ve kişiliğimizin oluşup, gelişmesinde etkilidir (Shabani Afaran vd., 2014). Bununla birlikte serbest zaman bireyin rahatlamasını, zevk almasını, mutlu olmasını, özgüveninin gelişmesini sağlamaktadır. Serbest zamanın kaliteli geçirilmesi bireyin yaşam kalitesinin artmasına ve refah düzeyinin yükselmesine de katkı sunmaktadır (Artar ve Ergenekon, 2019). GY olan bireylerin yaşamlarında serbest zaman etkinliklerinin önemli bir yeri bulunmaktadır (Artar ve Ergenekon, 2019; Francova vd., 2013; Ashraf vd., 2020; Eldeniz Çetin ve Çay, 2017; Kurt, 2006). Hatta serbest zamanlarda gerçekleştirilen etkinlikler ve bu etkinliklerin kazanımları tipik gelişim gösteren bireylerle karşılaştırıldığında yetersizliği olan bireyler açısından daha da önemlidir (Ashraf vd., 2020). Serbest zaman faaliyetlerine katılım GY olan bireylerin; yeni arkadaşlıklar kurmalarını sağlamakta, psikomotor gelişimlerine katkı sunmakta ve sosyal katılımını desteklemekte (Artar ve Ergenekon, 2019), kendilerini iyi hissetmelerini sağlamakta, özgüvenlerini geliştirmekte ve bireylerin sosyalleşmesine de katkıda bulunmaktadır (Ashraf vd., 2020).

Serbest zaman etkinliklerinin önemli faydalarına rağmen yetersizliği olan bireyler açısından serbest zaman etkinliklerine aktif katılımı ilgili sorunlar bulunmaktadır (Brewster ve Coleyshaw, 2010). Hayati öneme sahip olmadığı düşüncesiyle serbest zaman becerilerinin öğretimi çoğunlukla geri planda kalmaktadır (Kurt, 2006). Tipik gelişim gösteren bireyler serbest zaman becerilerini gözleyerek öğrenebilirken, GY olan bireyler bu becerileri yaşıtları gibi gözleyerek öğrenmede sorunlar

yaşamaktadır (Wendelborg ve Kvello, 2010) ve bu becerilerin sistematik yollarla öğretimi önemli bir yer tutmaktadır (Kurt, 2006).

Serbest zaman etkinliklerinde bireyin akranlarıyla sosyal katılımı, çocuğun akranlarla yakınlığı ve sosyal kabulü ile ilişkili görülmektedir (Wendelborg ve Kvello, 2010). Okul etkinliklerine katılmak çocukların gelişimi, sağlığı ve iyilik hali üzerinde olumlu etkilere sahiptir (Larson, 2000). Okullar arkadaşlık kurmak ve sosyal etkileşimler için önemli yerlerdir. Bununla birlikte okullarda öğrenciler sosyal destek alabilir ve verebilirler (Wendelborg ve Kvello, 2010). GY olan bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarına göre okul dışındaki fiziksel aktivitede bulunma durumları daha düşüktür (Woodmansee vd., 2016). Bundan dolayı yetersizliği olan bireyler akranlarıyla ve arkadaşlarıyla sosyal etkileşim fırsatı yakalayamadığında bu durumun olumsuz etkileri olabilir (Aitchison, 2000). Tipik gelişim gösteren bireylerde olduğu gibi yetersizliği olan bireylerin de toplum tarafından kabul edilen davranışları öğrenmeleri sosyal oyunlar ve akranları ile olan iletişimlerini aracılığıyla olmaktadır (Duman ve Koçak, 2013). Bu tür etkinliklerle GY olan bireylerin serbest zamanlarını aktif ve verimli olarak kullanmaları sağlanarak gelişimlerinin destekleneceği düşünülmektedir (Karakaş, 2018).

GY olan bireylerin verimli ve kaliteli zaman geçirmeleri önemli olduğundan literatürde bu bireylere serbest zaman becerilerinin kazandırılması için pek çok çalışma gerçekleştirildiği görülmektedir (Chan vd., 2013; Eldeniz-Çetin ve Çay, 2016; Hammond vd., 2010; Kagohara vd., 2011; Seward vd., 2014). GY olan bireylere serbest zaman becerilerinin öğretiminin gerçekleştirildiği çalışmalar bulunmakla birlikte öğretmen görüşlerinin incelendiği araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Alan yazında GY olan bireylere serbest zaman becerilerinin kazandırılmasına yönelik yapılan araştırmaların yanı sıra bu çalışmayla benzer şekilde özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman etkinliklerine ilişkin görüşlerini alan üç araştırmaya rastlanılmıştır. Bu araştırmalar; özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin ZY olan öğrencileri için serbest zamanlarına yönelik görüşleri (Eldeniz Çetin ve Çay, 2017), özel eğitim öğretmenlerinin ZY olan öğrenciler için serbest zaman becerilerinin öğretimindeki etkinliklere ilişkin görüş, deneyim ve önerileri (Eldeniz Çetin ve Çay, 2020) ve ZY olan bireylerin devam ettiği özel eğitim ilkokulundaki serbest etkinlikler dersine ilişkin öğretmen ve ebeveynlerin görüşleri (Türker Kaya, 2022) incelenmiştir. Bu araştırmanın diğer çalışmalardan ayrılan yönleri, farklı yetersizlik grubunu içine alan hedef kitle olarak GY'nin ele alınması, serbest zaman etkinliklerinin "okul içinde" olan türlerini incelemesi ve serbest zaman etkinliklerine değil GY olan öğrencilerin sergiledikleri serbest zaman becerilerine odaklanmasıdır.

Özetle literatürde tipik gelişim gösteren bireyler için olduğu gibi GY'li bireyler için de serbest zaman becerilerinin önemli olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte GY'li bireylerin serbest zamanlarını tek başlarına ve diğer kişilerle birlikte değerlendirmeleri noktasında önemli sınırlılıklar yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca GY'li bireylerin serbest zamanlarını daha çok aile ve arkadaşlarıyla geçirdikleri vurgulanmaktadır. GY'li bireyler arkadaşlarıyla en fazla zamanını okulda geçirmesine rağmen bu bireylerin okul ortamlarında arkadaşlarıyla serbest zamanlarda etkileşime girmede çeşitli güçlükler yaşayabilecekleri düşünülmektedir. Bundan dolayı GY'li bireylerin serbest zamanlarında yapacakları etkinliklere ilişkin öğretmenlerin görüş ve önerilerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Serbest zaman becerileri yaşam kalitesi ve refahını önemli düzeyde etkilemesine rağmen yetersizliği olan bireylerde bu alanda sınırlı çalışma bulunmaktadır (Pagan-Rodriguez, 2014). Eldeniz Çetin ve Çay (2020) tarafından da Türkiye'de serbest zaman etkinliklerine ilişkin araştırmaların yapılması gerektiği belirtilmektedir. Alan yazında ele alınan araştırmalarda ZY olan bireylerin serbest zaman becerilerine yönelik özel eğitim öğretmenlerinin deneyim ve görüşlerini alan araştırmalara rastlanılmıştır. Bu araştırmada ise GY olan bireylerin sınıf içinde, öğle arası ve teneffüs zamanlarındaki serbest zaman becerilerine ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin görüş ve deneyimleri incelenmiştir. Öğrencinin

eğitiminde birincil sorumlu olan (Güneş Akgül, 2023) ve ailesinden sonra çocuklarla en çok zaman geçiren kişiler öğretmenlerdir (Çevik, 2019). GY olan çocuklara her türlü bilgi okulda özel eğitim öğretmenleri tarafından öğretilmektedir. Bundan dolayı öğretmenlerin serbest zaman becerileriyle ilgili öğrencileriyle gerçekleştirdikleri etkileşim ve deneyim hayati derecede önemli görülmektedir. Bu kapsamda bu araştırmada öğretmenlerin GY olan öğrencileriyle serbest zaman becerilerine yönelik yaşadıkları deneyimin ortaya çıkacak uygulama örnekleri, yaşanan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin sunacakları çözüm önerilerinin etkili öğretmen öğrenci etkileşiminin sağlanması bakımından alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın yapılmasına bu gereksinimlerden yola çıkılarak karar verilmiştir.

Bu araştırmanın amacı GY olan bireylerin devam ettikleri okul ya da sınıflardaki özel eğitim öğretmenlerinin GY olan bireylerin sınıf içinde, öğle arası ve teneffüs gibi serbest zamanlardaki davranışlarına ilişkin deneyimleri, görüş ve önerilerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. GY olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerinin serbest zaman kullanımına yönelik düşünceleri nelerdir?
2. GY olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerinin serbest zaman kullanımına yönelik deneyimleri nelerdir?
3. GY olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerine serbest zaman etkinliklerini öğretirken deneyimleri nelerdir?
4. GY olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerine kazandırdığı serbest zaman becerilerini GY olan öğrencilerin uygulamasına ilişkin yaşadıkları deneyimleri nelerdir?
5. GY olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerinin serbest zaman kullanımına yönelik beklenti ve önerileri nelerdir?

2. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, katılımcılar, katılımcı özellikleri, veri toplama teknikleri ve verilerin analizinin nasıl yapıldığı yer almaktadır.

2.1 Araştırma Deseni

GY olan öğrencilerin serbest zaman kullanımı ile ilgili özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin, deneyimlerinin ve önerilerinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Fenomenolojik desen; farkındalığımızın var olduğu ancak derinlemesine bir bilgi ve deneyim sahibi olmadığımız olguların diğer kişiler tarafından ne şekilde algılandığını, deneyimlendiğini kişilerin dünyasından ayrıntılı bir biçimde betimlemeye çalışan nitel araştırma desendir (Bogdan ve Biklen, 2007). Bu araştırma sürecinde öğretmenlerin algı, deneyim, bakış açılarını ayrıntılı bir biçimde açıklamak ve bu olgulara yönelik bütüncül bir bakış açısı ortaya koyabilmek için fenomenolojik desen kullanılmıştır. Araştırma sürecinde katılımcılardan derinlemesine veriler toplayabilmek için ana ve alt sorularla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

2.2 Katılımcılar

Araştırmanın katılımcı seçimi amaçlı örnekleme çeşitlerinden ölçüt örnekleme ile yapılmıştır (Glesne, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Katılımcı ölçütleri: (a) GY olan öğrencilerle çalışmakta olan özel eğitim öğretmeni olmak (b) MEB'e bağlı devlet okulunda çalışıyor olmak. Araştırmaya bu ölçütleri

sağlayan 10 öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerle ilgili demografik bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir. Öğretmenlerin kimliklerinin gizli kalması için her öğretmene kod numarası atanmıştır (Glesne, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Tablo 1. Katılımcı Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mesleki deneyim Yılı	Görev yapılan kademe	Okul türü	Bu okulda çalışma süresi	Mezun olunan üniversite-bölüm
Öğretmen 1	Erkek	39	16	Ortaokul	Özel eğitim sınıfı	6 yıl	Anadolu Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 2	Erkek	43	18	Ortaokul	Özel eğitim ortaokulu	3 yıl	Karadeniz Teknik Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 3	Kadın	38	16	Ortaokul	Özel eğitim sınıfı	1 yıl	Anadolu Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 4	Erkek	40	16	Ortaokul	Özel eğitim ortaokulu	4,5 yıl	Anadolu Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 5	Kadın	42	17	İlkokul	Özel eğitim sınıfı	5 yıl	Gazi Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 6	Kadın	36	12	İlkokul	Özel eğitim ortaokulu	4	Ankara Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 7	Kadın	45	20	Lise	Özel eğitim uygulama okulu	8	Anadolu Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 8	Erkek	34	12	Ortaokul	Özel eğitim sınıfı	5	Ankara Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 9	Kadın	38	15	Lise	Özel eğitim lisesi	6	Ankara Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü
Öğretmen 10	Kadın	36	14	Ortaokul	Özel eğitim sınıfı	4	Selçuk Üniversitesi-Özel Eğitim Bölümü

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama tekniklerinden yansıtıcı araştırmacı günlüğü kullanılmıştır. Bununla birlikte yarı yapılandırılmış görüşme tekniği de kullanılarak veri çeşitlemesi yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın belirlenen çalışma takvimine uygun devam etmesi, araştırmacıların karşılaştığı sorunları çözebilmesi için özel eğitim alanında uzmanlığı bulunan ve nitel araştırma tecrübesi bulunan araştırmacılar belirlenen aralıklarla bir araya gelmişlerdir.

2.4. Görüşmeler

Araştırmacılar alan yazın ve araştırma amaçlarını göz önünde bulundurarak görüşme sorularını hazırlamışlardır. Görüşme soruları hazırlanırken soruların konunun bütün yönlerini sınamasına özen gösterilmiştir. Oluşturulan soruların alan yazın ve araştırma amacının yanında nitel araştırmaların gerekliliklerini taşımasına dikkat edilmiştir. Araştırma soruları hazırlandıktan sonra özel eğitimde uzman ve nitel araştırma tecrübesi olan beş uzmandan görüş alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda araştırma soruları düzenlenmiş ve görüşmeye hazır hale getirilmiştir. Görüşme soruları Ek-1'de yer almaktadır.

2.4.1. Pilot Görüşmeler

Görüşme sorularının araştırma amacını daha iyi ortaya koyması, görüşme sorularının ve formunun geçerliliğinin denetlenmesi, araştırmacının bu araştırmanın görüşmeleriyle ilgili tecrübe kazanmasını sağlamak için araştırma katılımcı grubuyla benzer özellik gösteren, katılımcı grubunun dışından bir öğretmenle pilot görüşme yapılmıştır (Silverman, 2015). Pilot görüşme İç Anadolu bölgesinde 789 bin nüfuslu bir ilimizde yüz yüze yapılmış ve görüşme kayıtları döküm yapılarak araştırmacılar tarafından incelenmiştir. İncelemelerde herhangi bir sorunla karşılaşılmamış ve görüşmelerin planlandığı şekilde tekrarlanması kararı alınmıştır.

2.4.2. Araştırma Görüşmeleri

Araştırma kapsamında toplam 10 görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 28 Ekim 2023 ile 9 Aralık 2023 tarihlerinde 23 dk. 58 saniye ile 48 dk. 19 saniye arasında gerçekleşmiştir. Araştırmacılar görüşmeyi yapmadan önce kendilerini tanıtmış ve araştırma ile ilgili bilgileri katılımcılara vermiştir. Katılımcılardan araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair yazılı ve sözlü gerekli izinler alınmıştır (Glesne, 2014). Katılımcılara istedikleri zaman araştırmadan ayrılacakları ve kimliklerinin kesinlikle gizli tutulacağına ilişkin bilgi verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler katılımcının kendini rahat hissetmesi için katılımcıların istediği ortamlarda yüz yüze ve/veya çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar nitel araştırma tekniklerinin gereği olan bir şekilde görüşmeleri kayıt altına almıştır. Araştırmacıların çalıştığı il dışında bulunan katılımcılarla yapılan görüşmeler çevrim içi ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin altısı çevrim içi, dördü yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler birinci ve ikinci yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin Toplanması

Araştırma süreci boyunca araştırmacılar tarafından planlamaların, yapılan hazırlıkların, yaşanan deneyimlerin yazıldığı 32 sayfa yansıtıcı araştırmacı günlüğü, katılımcıların demografik bilgilerinin yer aldığı 10 sayfa doküman ve katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen görüşmelerin dökümlerinin yer aldığı 84 sayfa veri toplanmıştır. Araştırmanın analiz bölümünde yarı-yapılandırılmış görüşmelerden ve yansıtıcı araştırmacı günlüklerinden elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiş ve sonuçlar ortaya koyulmuştur. İçerik analizi; yazılı metinlerden veya nitel olarak anlamlı verilerden tekrarlanabilir ve geçerli konjektürler ortaya koymak için gerekli olan araştırma tekniklerinden biridir (Krippendorff, 2004). Araştırmanın analiz aşaması: 1) ses kaydı alınan tüm görüşmelerin dökümü 2) dökümlerin doğruluğunun bir uzman tarafından kontrolü 3) dökümlerin kodlarının belirlenmesi 4) araştırmacıların kod anahtarı geliştirmesi 5) kod anahtarlarıyla görüşmelerin tamamının araştırmacılar tarafından ve yarısının özel eğitim uzmanı tarafından bağımsız olarak

kodlanması şeklinde gerçekleşmiştir. Katılımcı öğretmenlere ilişkin görüşme takvimi Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2. Görüşme Takvimi

<i>Katılımcı</i>	<i>Görüşme yolu</i>	<i>Ortam</i>	<i>Tarih</i>	<i>Görüşme süresi</i>
Öğretmen 1	Görüntülü görüşme	Sanal	28.10.2023	48 dakika 19 saniye
Öğretmen 2	Yüz yüze görüşme	Okul	12.10.2023	25 dakika 54 saniye
Öğretmen 3	Yüz yüze görüşme	Ev	14.09.2023	30 dakika 01 saniye
Öğretmen 4	Yüz yüze görüşme	Ev	14.09.2023	28 dakika 08 saniye.
Öğretmen 5	Yüz yüze görüşme	Ev	16.09.2023	39 dakika 53 saniye
Öğretmen 6	Görüntülü görüşme	Sanal	17.11.2023	25 dakika 47 saniye
Öğretmen 7	Görüntülü görüşme	Sanal	23.11.2023	28 dakika 10 saniye
Öğretmen 8	Görüntülü görüşme	Sanal	28.11.2023	33 dakika 51 saniye
Öğretmen 9	Görüntülü görüşme	Sanal	05.12.2023	23 dakika 58 saniye
Öğretmen 10	Görüntülü görüşme	Sanal	09.12.2023	35 dakika 14 saniye

2.5.1. Verilerin Kodlanması ve Analizi

Araştırma sürecinde toplanan veriler detaylı bir biçimde incelenmiş, anlamlı bölümlere ayrılmış ve her bölümün kavramsal olarak ne anlama geldiği ortaya çıkarılmıştır. Temaların oluşturulabilmesi için alt temalar bir araya getirilmiş ve hepsi birlikte değerlendirilerek temalar arasındaki ortak noktalar bulunmuştur. Veriler temalar ve alt temalar aracılığıyla kategoriler haline getirilmiş ve kendi arasında ilişkili noktaları bir araya getirebilecek temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Araştırma kapsamında güvenilirlik verilerini hesaplamak için Huberman (1994) tarafından ortaya konan Güvenirlik= Görüş birliği/Görüş birliği + Görüş ayrılığı formülü kullanılmıştır. Yapılan güvenilirlik hesabı %98 olarak bulunmuştur. Görüşme dökümlerinin analizinde NVIVO 1.7.2 nitel veri analiz programından yararlanılmıştır.

Nitel araştırmalarda katılımcılardan toplanan verilerin inandırıcılığı bu araştırma türünün doğasına göre çeşitli önlemlerin alınmasıyla sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Katılımcılardan toplanan verilerden bütüncül bir sonuç ortaya çıkarırken verilerde çeşitleme yaparak, katılımcı onayı ve uzman görüşü olarak inandırıcılığı artıracak birtakım ek yöntemler de kullanılmıştır (Odom vd., 2005). Katılımcılarında insan bulunan araştırmalarda dikkat edilmesi gereken etik kurallara vardır. Bu araştırmanın başından sonuna kadar her aşamada evrensel araştırma etiğine uygun bir şekilde dürüstlük, gizlilik, sorumluluk ve eşit paylaşım etik kurallarına uygun davranılmaya dikkat edilmiştir. Araştırma sürecinin başında Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 16 Mart 2023 Tarih 2023-SBB-0140 protokol numaralı etik kurul kararıyla araştırmanın etik kurul onayı alınmıştır.

3. Bulgular

Öğretmenlerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular on tema altında ele alınmıştır. Bu temaları altında alt temalar oluşturulmuş ve analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda 10 tema ve 36 alt tema ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bulgularını ortaya koyan temalar ve alt temalara katılımcı ifadelerinde doğrudan alıntılarla verilmiştir.

Analiz sonucu elde edilen temalar;

1. Özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman ile ilgili düşünceleri

2. Özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman kullanımında yaşadığı güçlükler
3. Müfredatta serbest zaman becerilerinin durumu ile ilgili görüşler
4. Öğrencinin Bireysel Eğitim Planında (BEP) serbest zaman becerilerinin bulunmasıyla ilgili görüşler
5. Özel eğitim öğretmenlerinin gerçekleştirdikleri sınıf içi ve sınıf dışı serbest zaman etkinlikleri
6. Serbest zaman becerilerini sergilemede öğrencilerin yaşadığı güçlükler ile ilgili görüşler
7. Özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman becerilerinin öğretimi ve uygulamasıyla ilgili desteği kimden aldıkları ile ilgili görüşler
8. Serbest zaman öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler
9. Serbest zaman becerilerinin kullanımının hayatı nasıl etkilediği
10. Yaşanan güçlüklerle ilgili öğretmen beklentileri

3.1. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Serbest Zaman İle İlgili Düşünceleri

Araştırma sürecinde katılımcılara yöneltilen özel eğitimde serbest zaman ile ilgili ne düşündüklerine ilişkin soru hakkında dokuz öğretmen görüş bildirmiştir. Öğretmenlerin cevaplarına bakıldığında, katılımcıların serbest zamanla ilgili daha çok öğrencilerin teneffüs- öğle arası gibi zamanlarda ve öğrencilerin okul dışı boş zamanlarında gerçekleştirdikleri etkinlikler olduğunu öğretmen 3 *“Serbest zaman denildiğinde yönergeler olmadan çocukların geçirebildiği vakit diyebiliriz. Bunlara çocukların teneffüslerdeki vakitleri eee okuldaki zamanlarından bahsederek işte öğle arasında geçirdikleri vakitler diyebiliriz. Evde okuldan sonraki evde geçtiklerindeki dönemde de ailelerinden bağımsız sokakta geçirdikleri vakitler olabileceğini düşünüyorum.”* şeklinde ifade etmiştir. Bu etkinliklerin onları rahatlatacağını ve onların hayatlarına olumlu yönde etki edecek etkinlikler olduğunu öğretmen 9 *“Serbest zaman etkinliklerinin onları çok olumlu etkileyeceğini düşünüyorum farklı insanlarla bir araya gelmek mesela bir kursa gittiğinde kurslara katıldığında orda farklı insanlarla iletişim kurmak onların özgüvenlerini artıracaklarını ve günlük hayatına olumlu bir etki yapacağını düşünüyorum. Yani olumsuz etki sağlamaktan ziyade çok olumlu katkılar sağlayacağına eminim. Bunu kendi öğrencilerimden biliyorum.”* diyerek ifade etmiştir.

3.2. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Serbest Zaman Kullanımında Yaşadığı Güçlükler

Özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman kullanımında yaşadığı güçlükler; bilgi eksiklikleri, fiziksel ortam yetersizlikleri, öğretmen yetersizlikleri, teneffüs sürelerinin yetersizliği başlıkları altında toplanmıştır.

3.2.1 Bilgi Eksiklikleri

Öğretmenlerden 6 tanesi öğretmenlerin lisans eğitimi sürecinde serbest zaman kullanımının öğretime yönelik ders almadıklarını ve bu konuda bilgi eksiklikleri olduğunu söylemişlerdir. Öğretmenlerden 10' un serbest zamanda bilgi ve eğitim eksiklikleri ile ilgili görüşleri *“Evet soru sorduktan sonra serbest zamanla ilgili çocuklara çok fazla alan yaratmadığımı fark ettim aslında. Çünkü eee ben de o konuda bilgisizim onu da fark ettim hani hem o konuda bilgili olmayı hem de çocuklara serbest zamanla ilgili biraz daha öğretim yapmama ihtiyaçları olduğunu düşündüm.”* şeklindedir.

3.2.2. Fiziksel Ortam Yetersizlikleri

Öğretmenlerden dört tanesi serbest zamanların değerlendirileceği ortamların pek bulunmadığını, bulunan ortamların ise fiziksel yetersizlikleri bulunduğunu ve öğretmenlerden iki tanesi

bu ortamlarda materyallere, zemin düzenlemelerine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir. Okullardaki serbest zaman etkinliklerinin yapıldığı ortamların fiziksel yetersizlikleri hakkındaki görüşlerini Öğretmen 10 *“Hiç destek almıyoruz hayır anladım herhangi bunla ilgili Milli Eğitim’den veya okuldan bunla ilgili bir destek yok. Eee hatta serbest yürüme alanımız bile yok.”*, öğretmen 5 *“Özel eğitim okullarının çoğunda mesela fiziki ortamları yeterli değil öğrencilerin vakit geçirdiği ortamlar dar alanlar ya da ne biliyim hani böyle ııı imkanların kısıtlı olduğu ortamlar. Öğrencilerin aktivitelerin yapıldığı bir ortam olsun ya da materyaller olsun ya yok ya da hani aktivitelerinin yapıldığı şeyler kısıtlı”* şeklinde ifade etmişlerdir.

3.2.3. Öğretmen Yetersizlikleri

Öğretmenler serbest zaman becerilerinin öğretimi ve uygulanmasında yaşanan güçlüklerden birinin de öğretmen yetersizlikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmen 8 yaşanan öğretmen yetersizliklerini *“Okullardaki serbest zamanlarda ister hafif düzey ııı olsun ııı zihinsel yetersizlik olsun ister otizm olsun ııı öğretmenler ben de dahil serbest zamanlarının çok fazla kontrol edilmediğini ve bu becerilerin öğretilmediğini düşünüyorum.”* Şeklinde ifade etmiştir.

3.2.4. Teneffüs Sürelerinin Yetersizliği

Öğretmenlerden bir tanesi teneffüs zamanlarında serbest zaman becerilerinin sergilenmesi için yeterli zaman olmadığını ve teneffüs sürelerinin sadece öğrencilerin bahçeye inip çıkmasına yeterli olduğunu söylemiştir. Öğretmen 5 teneffüs sürelerinin yetersizliğiyle ilgili görüşlerini *“Ders aramız kısıtlı hani öğrencilerin bu zaman diliminde zil çalıyor bahçeye çıkacak ne biliyim hani bahçeden gelecek orda çocukların birbiriyle vakit geçireceği zaman çok kısıtlı olduğu için serbest zaman becerilerini ve etkinliklerini verimli kullanamıyorlar.”* sözleriyle ifade etmiştir.

3.3. Müfredatta Serbest Zaman Becerilerinin Durumu İle İlgili Görüşler

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin müfredatta serbest zaman becerilerinin var olan durumu ile ilgili görüşleri incelendiğinde öğretmen görüşleri müfredatta yer aldığı, müfredatta yer almadığı, çeşitli düzenlemeler yaptıkları başlıkları altında toplanmıştır.

3.3.1 Müfredatta Yer Alıyor

Öğretmenlerden dört tanesi serbest zaman becerilerinin müfredatta yer aldığını, bazı öğretmenler de müfredatta yer alan bazı derslerin serbest zaman becerilerini kapsadığını ifade etmişlerdir. Öğretmen 6 serbest zaman becerilerinin müfredatta yer aldığıyla ilgili görüşlerini *“Evet var bizim serbest zaman etkinliği de diye de bir eee dersimiz var.”* şeklinde ifade etmiştir. Öğretmen 7 müfredatta yer alan bazı derslerin serbest zaman becerilerini kapsadığını *“Yani e tabii ki zaten toplumsal uyum becerilerini biliyorsunuz eğitim uygulama okullarında toplumsal uyum becerileri diye bir ders var, bunlar çoğunlukla serbest zaman etkinliklerini de içeriyor.”* şeklinde ifade etmiştir.

3.3.2. Müfredatta Yer Almıyor

Öğretmenlerden beş tanesi serbest zaman becerilerinin müfredatta yer almadığını ifade etmişlerdir. Serbest zaman becerilerinin müfredatta yer almadığıyla ilgili Öğretmen 10 *“Özel eğitim okullarında müfredatta böyle bir eee şey var mı hani bu becerilerin öğretilmesine yönelik veya bu becerilerin kullanılmasına yönelik de yok”*, öğretmen 3 *“Seçmeli ders olarak ya da ders olarak serbest zaman etkinlikleri yok”* şeklinde görüş belirtmiştir.

3.3.3. Çeşitli Düzenlemeler Yapıyoruz

Öğretmenlerin 8' i serbest zaman becerilerinin öğretiminde müfredatta var olan serbest zaman becerilerini öğrencisinin seviyesine göre uyarladıklarını veya müfredatta olmayan becerileri müfredatta çeşitli düzenlemeler yaparak öğretimini gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmen 2 serbest zaman becerileriyle ilgili yaptığı düzenlemeleri *"Yani tüm müfredat içeriği tüm çocuklara uygun olmuyor. Dolayısıyla ııı BEP'lerini hazırlarken de bunu göz önünde bulunduruyoruz. Onların yapabilecekleri eee serbest zaman etkinlikleri ve becerileri seçmeye çalışıyoruz."* ifadeleriyle dile getirmiştir.

3.4. Öğrencinin BEP'inde Serbest Zaman Becerilerinin Bulunmasıyla İlgili Görüşler

Öğretmenlerden dördü serbest zaman becerilerinin öğrencinin BEP' inde bulunması gerektiğini ve BEP' te bulunan bu becerilerin öğretmenin planlı ilerlemesine yardımcı olacağını ifade etmişlerdir. Öğretmen 1 serbest zaman becerilerinin öğrencinin BEP' inde bulunmasının gerektiğini *"Özellikle orta ağır çocuklarla ders yapamadığımız için yani müfredatta bulunması bizim için çok iyi bir yandan da kurtarıcı plan yani. En azından neler yapacağımız konusunda bize rehber oluyor."* şeklinde ifade etmiştir. Öğretmen 3 ise *"Eğer BEP' te yer almazsa ya da planınızda yoksa bir anda boşluğa düşüyorsunuz. Yani bugün artık ben ne yaptıracağım, belli saatten sonra eee bu çocuğun zamanını nasıl dolduracağım gibi bir boşluğa düşüyorsunuz."* ifadeleriyle serbest zaman becerilerinin öğrencinin BEP' inde bulunması gerektiğini açıkça ifade etmiştir.

3.5. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıf İçinde ve Sınıf Dışında Gerçekleştirdikleri Serbest Zaman Etkinlikleri İle İlgili Görüşleri

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışan öğretmenler sınıf içinde gerçekleştirdikleri serbest zaman etkinliklerini internet üzerinden gerçekleştirdikleri etkinlikler, kendilerinin oluşturdukları etkinlikler, çeşitli kurallı, kuralsız, müzikli oyunlar oynatma başlıkları altında toplanmıştır.

3.5.1. İnternet Üzerinden Gerçekleştirilen Etkinlikler

Öğretmenlerden 3'ü bazı serbest zaman etkinliklerini internet üzerinden gerçekleştirdiklerini veya orda daha önceden gerçekleştirilmiş olan etkinlikleri örnek alarak düzenleme yaptıktan sonra gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmen 2 bu konudaki görüşlerini *"Kendi oluşturduğumuz etkinlikler dışında ııı internet ortamında özel eğitime yönelik sitelerden bazı etkinlikleri ve buradaki daha önce yapılmış ııı etkinlikler yol gösterici oluyor."* şeklinde ifade etmişlerdir.

3.5.2. Öğretmenlerin Kendilerinin Oluşturdukları Etkinlikler

Öğretmenler kendilerinin oluşturdukları serbest zaman etkinlikleri ile ilgili sınıfta yer alan materyal ve ortamlarla kendilerinin oluşturdukları etkinlikleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda öğretmen 7 *"Gazete okumayla ilgili yapmıştım. Ben eee öncelikle mesela bunun bir beceri analizini çıkarmıştım hani gazete okuma gazete okumayla ilgili bir de kitap okumayla ilgili eee o becerilerle ilgili mesela işte ne yapabilir nerden alabilir hani satın almasından işte materyali satın almasından okuması kaldırması işte sonra onu geri dönüşüme atmasıyla ilgili bir çalışma yapmıştım."* şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

3.5.3. Çeşitli Oyunlar Oynatma

Öğretmenlerin hepsi çeşitli oyunlar oynatarak gerçekleştirdikleri serbest zaman etkinliklerini ve sınıf içi ve sınıf dışında gerçekleştirdikleri kurallı ve kuralsız oyunlarla bu serbest zamanları değerlendirdiklerini bu başlıkta ifade etmişlerdir. Öğretmen 4 sınıf içinde ve dışında gerçekleştirdiği serbest zaman etkinliklerini *“Mesela 2, 3 ders üst üste Türkçe matematik sosyal fen akademik derslerden sonra çocukların yorulduğunu hissediyorsun. Sonra diyoruz ki hadi gelin kutu oyunu oynayalım sınırimızdan kutu oyunlarımız var onları çıkarıp oynuyoruz, tombala gibi, eşleme gibi, anlamlı kelimeleri bulmak gibi, çark çevirme gibi sonra masada top yuvarlama gibi farklı etkinlikler yapabiliyoruz. Sonra sıra dışarısına çıkıp hani bahçede futbol oynatabiliyoruz bu şekilde değerlendiriyoruz.”* sözleriyle ifade etmiştir.

3.6. Serbest Zaman Becerilerini Sergilemede Öğrencilerin Yaşadığı Güçlükler İle İlgili Görüşler

Öğretmenler serbest zaman etkinliklerini gerçekleştirirken öğrencilerin yaşadıkları güçlükler hakkındaki görüşleri; ekran bağımlılığı, kurallı oyun oynamada güçlükler, oyunlara katılımda güçlükler başlıkları altında toplanmıştır.

3.6.1. Ekran Bağımlılığı

Öğretmenler serbest zaman becerilerinin sergilenmesinde öğrencilerin yaşadığı güçlüklerden birinin ekran kullanım sürelerinin uzunluğu olarak ifade etmişlerdir. Öğretmen 1 ekran bağımlılığı ile ilgili görüşlerini *“Çocuk dediğim gibi belli bir şeyden sonra ders ve etkinlik yapmak istemiyor sıkılmaya başlıyor ve çoğu ekrana bağımlı çocuklar bir an önce akıllı tahtadan bir şeyler izleyeyim, akıllı telefonda oynayayım modunda.”* Sözleriyle ifade etmişlerdir.

3.6.2. Kurallı Oyun Oynamada Güçlükler

Öğretmenlerin öğrencilerin serbest zaman etkinliklerinin gerçekleştirirken kurallı oyun oynamada güçlükler yaşadığını, oyuna katılamadığını, oyunu sürdürmede sorunlar yaşadığını ve bunun devamında davranış sorunlarının ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Öğretmen 3 bu güçlükler ilgili görüşlerini *“Teneffüslerde birlikte arkadaşlarıyla beraber oyun kuralla oyun oynama yönergeleri sunuyoruz onlara bunları uygulamada çok zorlanıyorlar.”* Öğretmen 3 *“hepsi birbirinden farklı olduğu için doğal olarak kurallara uymayan öğrenciler de oluyor ama bu öğrenciler biraz zorluk çıkarıyor hani kurallı oyunlarda.”* sözleriyle ifade etmişlerdir.

3.6.3. Oyunlara Katılımda Güçlükler

Öğretmenlerin 4'ü öğrencilerine serbest zaman etkinliklerinde oyunlar oynatırken gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin oyunlara katılımda güçlükler yaşadığını ifade etmişlerdir. Oyunlara katılımlarda yaşanan güçlükleri öğretmen 1 *“Siz çıkarıp onlarla bir oyun bir etkinlik yapmaya çalıştığınızda çocuklar bu konuda geri kalıyorlar. O ortama gelmek istemiyorlar, oyun oynamak istemiyorlar veya ortama gelip oyuna katılmayı reddediyorlar.”* sözleriyle ifade etmişlerdir.

3.7. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Serbest Zaman Becerilerinin Öğretimi ve Uygulamasıyla İlgili Desteği Kimden Aldıkları İle İlgili Görüşler

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışan bazı öğretmenlerin serbest zaman becerilerinin öğretimi ve uygulamasıyla ilgili destekleri kimden aldıkları ile ilgili görüşleri; branş öğretmenleri ve destek almıyorum başlıkları altında toplanmıştır.

3.7.1. Branş Öğretmenlerinden

Öğretmenlerden 3'ü serbest zaman becerilerinin öğretimi ve uygulamasıyla ilgili destekleri branş öğretmenlerinden aldıklarını söylerken birçoğu destek almadığını serbest zaman becerilerini kendisinin planlayıp uyguladığını ifade etmişlerdir. Öğretmen 1 branş öğretmenlerinden destek aldığını *"Branş öğretmenleri arkadaşlardan yardım alıyoruz."* ifadeleriyle, öğretmen 5 *"Branş öğretmenlerimiz var müzik beden resim gibi işte 2 öğretmen derse giriyoruz sağ olsunlar bizlere çok yardımcı oluyorlar desteklerini esirgemiyorlar."* sözleriyle ifade etmişlerdir.

3.7.2. Destek Almıyorum

Özel eğitim öğretmenlerinin altı tanesi serbest zaman becerilerinin öğretimi ve uygulamasıyla ilgili destek almadığını ve bu becerilerin planlanması, öğretilmesi ve uygulanmasını kendisi gerçekleştirdiğini ifade etmişlerdir. Serbest zaman becerilerinin öğretimi ve uygulamasıyla ilgili destek almadığını öğretmen 9 *"Destek almıyoruz. Planlama ve öğretimleri kendim gerçekleştiriyorum."*, öğretmen 4 *"Kimseden destek almadım. Kendi çabalarım ile öğretmen arkadaşım ile beraber onun becerileriyle ikimiz kendi becerilerimizi birleştirip bu becerileri öğretiyoruz. Okul içerisinde ya da okul dışında hiç kimseden destek almıyorum."* sözleriyle açıklamışlardır.

3.8. Serbest Zaman Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışan öğretmenler serbest zaman becerilerini öğretirken kullandıkları yöntem ve teknikler; doğrudan öğretim yöntemi, model olma, yanlışsız öğretim yöntemleri ve öğretim yapmıyorum başlıkları altında toplanmıştır.

3.8.1. Doğrudan Öğretim Yöntemi

Gelişimsel yetersizliği olan öğretmenlerle çalışan öğretmenlerden üç tanesi serbest zaman becerileri doğrudan öğretim yöntemi ile öğrettiğini söylemişlerdir. Öğretmen 4 *"Daha çok ya ağırlıklı olarak doğrudan öğretim yöntemini kullanıyoruz."* sözleriyle açıklamıştır.

3.8.2. Model Olma

Üç öğretmen serbest zaman becerilerini öğretirken model olmayı kullandıklarını ve model olmayla birlikte ipuçlarını, fiziksel yardımı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen 2 *"Neyi nasıl yapacağını gösterme gibi model olma yöntemini kullanıyoruz. Model olduktan sonra fiziksel yardım mutlaka veya ipuçlarını kullanıyoruz."* ifadeleriyle model olmayı serbest zaman becerilerini öğretirken kullandığını dile getirmiştir.

3.8.3. Yanlışsız Öğretim Yöntemleri

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışırken yanlışsız öğretim yöntemlerini kullandığını ifade eden iki öğretmen olmuştur. Öğretmen 1 *"İşte eş zamanlı öğretim yöntemi gibi yanlışsız öğretim yöntemlerini kullanmaya çalışıyoruz."* sözleriyle bu yöntemleri öğretimde kullandığını ifade etmiştir.

3.8.4. Öğretim Yapmıyorum

Öğretmenlerden bir tanesi bu becerilerin öğretimini planlı bir şekilde yapmadığını, herhangi bir yöntem kullanmadığını ifade etmiştir. Öğretmen 9 *"Açıkçası çok öğretim yaptığımı düşünmüyorum. Genel konuşma oluyor. Atıyorum biz zekâ oyunları atölyesine gittiğimizde kuralları anlatıyorum buradaki kurallar bu gibi. Sonra aldığımız oyuncaklarla nasıl oynayacağız, akıl oyunları ile nasıl*

oynayacağız bunları söylüyorum. Doğrudan doğaçlama oluyor hocam. Spesifik öğretim yapıyorum diyemeyeceğim.” ifadeleriyle dile getirmiştir.

3.9. Serbest Zaman Becerilerinin Kullanımının Öğrencinin Hayatına Etkileri

Serbest zaman becerilerinin kullanımının öğrencinin hayatına etkileri ile ilgili görüşler ailenin hayatına katkıları, öğretmene katkıları, okula katkıları, topluma katkıları ve öğrencinin bağımsız yaşamına katkıları başlıkları altında toplanmıştır.

3.9.1. Ailenin Hayatına Katkıları

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin serbest zaman becerilerini kazanıp bu becerileri bağımsız şekilde uygulamasının ailenin hayatına katkı sağlayacağını, onların kendilerine zaman ayırmasına olanak sağlayacağını ve bunun onları mutlu edeceğini ifade eden yedi öğretmen olmuştur. Ailenin hayatına olan olumlu etkiyi öğretmen 1 *“Çocukları böyle farklı serbest zaman etkinlikleriyle aslında donatabilsek eminim aileler de bu becerilerin evde sergilendiğini görse daha fazla mutlu olur.”*, öğretmen 6 *“çocuklar bu becerileri bağımsız uygularken aileler rahat bir nefes alıyor diyebilirim çay içmeye kahve içmeye dışarda bir zaman geçirmeye daha rahat bir şekilde çıkabilir ve mutlu olur.”* sözleriyle dile getirmişlerdir.

3.9.2. Öğretmene Katkıları

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin serbest zaman becerilerini kazanıp bu becerileri bağımsız şekilde uygulamasının öğretmene davranış problemlerinin çözülmesi ile ilgili üç öğretmen, sınıf içi ve dışında sürekli öğretmen kontrolüne gerek kalmayacağını ve öğretmene zaman kazandırarak onu olumlu motive edeceğini 6 öğretmen dile getirmiştir. Öğretmen 1 davranış problemlerini çözmesini *“Öğrencileri bu becerileri sergilediğinde davranış problemleri göstermemeleri avantaj olur ve çocukların farklı davranış sorunlarıyla bu kadar boğuşmak zorunda kalmayız. Eminim ki çocukların hoşlanacağı etkinlikler olsa belki istediğin gibi dersten arta kalan zamanı da iyi değerlendirmiş olacağız. Tamamen ders üzerine ve eğitim üzerine gittiğimizde öğrenci performansı da düşüyor.”* bu şekilde ifade ederken, sürekli öğretmen kontrolüne gerek kalmayacağı ile ilgili Öğretmen beş *“Serbest zamanın verimli kullanılması öğrencinin kendi ayaklarının üzerinde durmasını sağlayacak ve akranlarıyla ya da bulunduğu ortamda diğer kişilerle daha kaliteli zamanlar geçirmesini sağlayacak. İllaki bir yetişkinin bir öğretmenin güdümünde olmasına gerek kalmayacak bu da öğretmene alan yaratarak onu olumlu etkileyecektir.”* ifadelerde bulunmuştur.

3.9.3. Okula Katkıları

Öğretmenler gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin serbest zaman becerilerini kazanıp bu becerileri bağımsız şekilde uygulamasının okula katkısı, olası davranış problemlerinin önüne geçerek okulda güvenli bir ortam yaratmasıdır. Bu konu ile ilgili üç öğretmen görüşlerini ifade etmiştir. Öğretmen 1 *“Çocuklar teneffüse çıkardığımızda daha fazla davranış sorunu göstermeye başlıyor. Mesela teneffüste oynarken diğer çocukların oyunlarına gidip müdahale ediyor. Ya da sadece koşturmaya başlıyor okulun bahçesinde. Okul açıkçası idari personel olsun nöbetçi öğretmenler olsun bu durumdan muzdarip oluyorlar çünkü o çocuğun bir yere çarpması ya da düşmesi durumunda kendileri de bu durumda sorumluluk altında kalacakları için. İnanın çocukların yapabileceği serbest zaman etkinlikleri olsa personel ve öğretmenler böyle bir kaygı yaşamazlar.”* sözleriyle bu durumu ifade etmiştir.

3.9.4. Topluma Katkıları

Öğretmenler gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin serbest zaman becerilerini kazanıp bu becerileri bağımsız şekilde uygulamasının bireyin toplumsal uyumuna katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Öğretmen 9 bu becerileri öğrenen ve sergileyen öğrencilerin toplumla uyum içinde yaşayacağını *“Çocuklarımız bu becerileri kazanırsa daha çok topluma kaynaşacaklardır. Yani toplumdan çok dışlanmadan hani her ortamda bulunabilecekler ve kendilerini daha güzel ifade edebileceklerdir. Toplumda bağımsız yaşamlarını da önemli düzeyde etkileyecektir diye düşünüyorum.”* sözleriyle ifade etmiştir.

3.9.5. Öğrencinin Bağımsız Yaşamına Katkıları

Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin serbest zaman becerilerini kazanıp bu becerileri bağımsız şekilde uygulamasının onların bağımsız yaşamlarına katkı sağlayacağını üç öğretmen dile getirmiştir. Öğretmen 5 *“Hani arkadaşlarıyla, akranlarıyla daha kaliteli daha verimli zaman geçirmesini sağlar yani hayatın içine daha bağımsız olmasını sağlayacak olumlu etkileri olacağını düşünüyorum.”* şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

3.10. Yaşanan Güçlüklerle İlgili Öğretmen Beklentileri

Serbest zaman becerilerin planlanması, öğretilmesi ve öğrenci tarafından bağımsız olarak uygulanabilmesi için öğretmenlerin beklentileri aileden beklentiler, okul yönetiminden beklentiler ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’ndan beklentiler başlıkları altında toplanmıştır.

3.10.1. Aileden Beklentiler

Serbest zaman becerilerinin öğrenciler tarafından bağımsız bir şekilde sergilenebilmesi için öğretmenler ailelerden öğretilen serbest zaman becerilerini evde de gerçekleştirilmesini, ekran süresinin azaltılmasını, öğrencilerini tanımalarını ve takip etmelerini beklemektedirler. Öğretilen serbest zaman becerilerinin evde de gerçekleştirilmesi gerektiğini yedi öğretmen ifade etmiştir. Öğretmen 2 *“Okul ve aile kesinlikle ayrılmaz bir parça. Okulda yapılanların aile tarafından her şekilde tekrar edilmesi gerekiyor. Okul ve aile arasında kopukluk olduğu zaman hiçbir şekilde öğrencide yani kalıcı öğrenme sağlayamıyoruz.”* ifadeleriyle becerilerin aile tarafından evde de desteklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

3.10.2. Okul Yönetiminden Beklentiler

Öğretmenler gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin serbest zaman becerilerini kazanıp bu becerileri bağımsız şekilde uygulaması için okul yönetiminden fiziksel ortam yaratmalarını, okul dışı etkinlikler düzenlemelerini, materyal desteği ve teknolojik destek sağlamalarını beklemektedirler. Okul yönetiminin fiziksel ortamları oluşturması için; üç öğretmen okul yönetiminin okul içindeki fiziksel ortamları gelişimsel yetersizliği olan çocukların serbest zaman etkinliklerini gerçekleştirebilecekleri ortamlar haline getirmelerini, var olan ortamlarda düzenleme yapmalarını beklediklerini dile getirmişlerdir. Öğretmen 6 *“Öğrencilerimiz gerçekten çok hızlı bir şekilde sıkılıyorlar bahçeye çıkan diğer sınıftaki çocuklar kendi kendilerine birazcık zaman geçirebilmelerine rağmen bizimkiler geçiremiyorlar. Okulda bizim öğrencilerimizin sınıf dışına zaman geçirebilecekleri farklı alanlar oluşturulabilirler. Alternatif spor salonu, müzik salonu ne biliyim işte oyun salonu balon salonu, top salonu falan gibi birçok etkinlik alanı oluşturabilirler.”* sözleriyle beklentilerini ifade etmiştir. Katılımcı öğretmenlerden dört tanesi okul yönetiminin bu becerilerin desteklenmesi için okul yönetiminin okul

dışı geziler düzenlemeleri beklentisi içinde olduklarını söylemişlerdir. Öğretmen 3 okul yönetiminden beklentilerini *“Yapılan etkinliğin bahçede olup sınıfta olup kalması uygun olmaz. Başka ortamlara taşınması konusunda işte geziler olabilir, etkinlikler olabilir okul yönetimi de bunları planlayıp hayata geçirebilir.”* ifadeleriyle dile getirmiştir.

3.10.3. MEB’den Beklentiler

Öğretmenler gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin serbest zaman becerilerini kazanıp bu becerileri bağımsız şekilde uygulaması için MEB’den beklentileri bütçe, eğitim ve materyal başlıkları altında toplanmıştır. Öğretmenler MEB’den öğrettikleri serbest zaman becerilerinin sergilenmesi için serbest zaman etkinliklerinin gerçekleştirilebilecekleri ve materyal ihtiyaçlarını gidermek için bütçe desteği beklentisi içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen 2 *“Millî Eğitim Bakanlığından okullara destek sağlamasını bekliyoruz çünkü biz okula söylediğimiz zaman genelde bütçe sorunuyla karşılaşırız. Milli Eğitim Bakanlığının böyle bir bütçenin ayrılması gerektiğini düşünüyorum. Bunun işte gerek materyalde, eğitim öğretimde, sınıf içinde, etkinlik düzenlendiğinde kullanılması gerektiğini düşünüyorum.”* ifadeleriyle beklentilerini dile getirmiştir. Öğretmenlerden dört tanesi de MEB’den hizmet içi eğitimlerle serbest zaman becerilerinin öğretiminde öğretmenlere eğitim desteği sağlamasını beklemektedir. Öğretmen 6 *“Bakanlıktan bence biraz daha o serbest zaman becerilerini nasıl çalıştırabileceğiyle alakalı eğitim veya daha detaylı bir çalışma ve yönlendirme ile bize destek sağlayabilir.”* ifadeleriyle bakanlıktan eğitim beklentisini ifade etmiştir.

4. Tartışma, Sonuç, Öneriler

Bu araştırmanın amacı GY olan bireylerin devam ettikleri okul ya da sınıflardaki özel eğitim öğretmenlerinin GY olan bireylerin sınıf içindeki, öğle arası ve teneffüs gibi serbest zamanlardaki davranışlarına ilişkin deneyimleri, görüş ve önerilerinin incelenmesidir. Araştırma amacı doğrultusunda özel eğitim öğretmenleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonunda elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların ortaya koyduğu görüşleri yansıtan tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu bölümde elde edilen tema ve alt temalara ilişkin veriler, araştırmanın ilgili literatürü ve araştırmacıların görüşleri doğrultusunda tartışılmıştır.

Serbest zaman etkinlikleri, önemli ölçüde sosyal dünyayı deneyimleme fırsatı sağlar. Belirli açılardan, sadece serbest zaman etkinliklerimizden oluşuruz ve bu etkinlikler kişiliğimizi şekillendirir ve geliştirir (Shabani Afaran vd., 2014). Ancak serbest zaman etkinliklerine katılma imkanları daha sınırlı olan yetersizliği olan bireyler, yeteneklerini keşfetme konusunda daha az fırsat elde etmektedir (King vd., 2003). Bununla birlikte serbest zaman etkinliklerine düzenli katılım bireyin fiziksel uygunluğunun gelişmesi, sağlık ve iyilik hali üzerinde (Aitchison, 2000; Ashraf vd., 2020) ve özgüven kazanmasında önemlidir (Aitchison, 2000). Serbest zaman etkinlikleri ile yetersizliği olan bireylerin beceri ve yetenek gelişimi de desteklenmektedir. Serbest zaman etkinliklerine katılmak yetersizliği olan bireylerin sosyal olarak izole olmasını da önlemektedir (Ashraf vd., 2020).

Araştırmanın ilk teması, özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman ile ilgili düşüncelerinin ortaya konmasıdır. Literatürde de bu araştırmanın bulgularına benzer şekilde GY olan bireylerde serbest zaman kullanımının önemli olduğu (Aitchison 2000; Artar ve Ergenekon, 2020; Çay, 2019; Eldeniz Çetin ve Çay, 2017; Kurt, 2006; Poulsen vd., 2008) ve teknoloji kullanımına olanak sağladığı belirtilmektedir (Artar ve Ergenekon, 2020). Bu araştırma bulgularıyla benzer şekilde Aitchison (2000) araştırmasında yetersizliği olan genç bireylerin serbest zamanlarında teknoloji ile meşgul olduklarını belirtmektedir. Bu araştırmanın bulgusundan farklı olarak serbest zaman becerilerini kazandırmanın

öğrencilerin oyun kurma ve oyun kurallarını anlamalarını sağladığı belirtilmektedir (Eldeniz Çetin ve Çay, 2020). Serbest zamanın etkili kullanılması GY olan bireyin serbest zamanda geçirdiği vaktini daha nitelikli geçirmesini, oyun oynamasını, bu oyun ve etkinliklerle sosyalleşmesini, hem de eğlenip dinlenmesini sağladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte serbest zamanda GY olan bireyler dijital dünyaya adım atmakta, teknolojik araçlarla daha fazla zaman geçirebilmektedir. Teknolojik araçların doğru kullanıldığında müzik dinlemek, video/film izlemek, internetten merak edilen bir konuda arama yapmak ve haber okumak gibi birçok faydasının olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci teması, özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman kullanımında yaşadığı güçlüklerle ilgilidir. Özel eğitim öğretmenleri serbest zaman kullanımında yaşanan bilgi eksiklikleri, fiziksel ortam yetersizlikleri, okulun rutinleri, materyal eksiklikleri, teneffüs sürelerinin yetersizliği, arkadaşlık kurmada yaşanan güçlükler, ekran bağımlılığı, kurallı oyun oynamada yaşanan güçlükler ve etkinliklere katılımda yaşanan güçlüklerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın bulgularına benzer şekilde Buttimer ve Tierney (2005)'te serbest zamana katılım konusunda ortam yetersizliklerinin engel oluşturabileceğini belirtmektedir. MEB (2018)'e göre özel gereksinimli çocukların grupta oyun oynama becerilerinde bazı yetersizlikler sergileyebilecekleri bundan dolayı bu çocukların akranlarıyla oyun oynama ve oyun kuralları gibi becerin öğretilmesine gereksinim duydukları belirtilmektedir. Bu araştırma bulgusuyla benzer şekilde Eldeniz Çetin ve Çay, (2017)'de serbest zaman kullanımında materyal eksikliğinin ve uzun süreli teknoloji kullanımının serbest zaman kullanımında sorun oluşturabileceğini belirtmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman kullanımında yaşadığı güçlüklerden biri de GY olan öğrencilerin arkadaşlık kurmada yaşadığı güçlüklerdir. Bu araştırma bulgusuna benzer şekilde özel gereksinimli çocukların; arkadaşlık kurmada, okulda kendiliğinden etkileşim başlatmakta ya da diğer çocuklar tarafından başlatılan etkileşimlere katılmakta sorunlar yaşadıkları (Pijl ve Hamstra, 2005), okullardaki serbest zaman saatlerinde yetersizliği olan bireylerin yaşlılarıyla birlikte olmak yerine yalnız kalabildikleri belirtilmektedir (Aitchison, 2000). Bu araştırmanın bulgularından farklı olarak Eldeniz Çetin ve Çay (2020) araştırmasına göre GY olan öğrencilere serbest zaman becerilerini öğretirken öğretmenlerin çoğunun öğrencilerinin problem davranışlarının görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu tür problem davranışların ortaya çıkması serbest zaman becerilerinin edinimini güçleştirmektedir. Ancak Eldeniz Çetin ve Çay (2020) araştırma sonuçlarına göre GY olan öğrencilere serbest zaman becerilerini öğretirken öğretmenlerin zorlanmadıkları bulgusuna da ulaşılmıştır.

Araştırmanın bir diğer teması, öğretmenlerin müfredatta serbest zaman becerilerinin durumu ile ilgili görüşlerine yöneliktir. Bu kapsamda öğretmenlerin beşi müfredatta serbest zaman becerilerinin bulunmadığını düşünürken, dört öğretmen müfredatta serbest zaman becerilerinin bulunduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte sekiz öğretmen müfredatta düzenleme yaparak serbest zaman becerilerini kullandığını ifade etmiştir. MEB' in 2018 yılında yayımladığı hafif düzeyde zihin yetersizliği olan çocuklar ilkokullar ve ortaokullar haftalık ders çizelgesinde serbest etkinlikler dersi ilköğretim birinci sınıfta dört saat, ikinci sınıfta ve üçüncü sınıfta iki saat şeklinde seçmeli ders olarak bulunmaktadır. Serbest zaman etkinliklerinin uygulanması, velinin talebine bağlıdır ve okul yönetiminin kararıyla belirlenir; bu etkinlikler zorunlu değildir. Bazı öğretmenler serbest zaman becerilerinin müfredatta bulunduğunu, bazı öğretmenler ise bulunmadığını düşünmektedir. Bu düşünce farkının öğretmenlerin farklı okul türü ve kademelerde çalışıyor olmaları ve serbest zamana ilişkin derslerin seçmeli olması nedeniyle bu derslerin uygulanmasının velinin isteği doğrultusunda gerçekleştirilmesiyle açıklanabileceği düşünülmektedir. MEB öğretim programlarında serbest etkinlikler için; özel gereksinimli bireylerin el göz koordinasyonu, sosyal hayata uyum, boş zamanını değerlendirme, amaçlı oyun oynama, grup oyunlarına katılım, sınıf etkinliklerine katılım, kurallara uyma davranışlarının

çalışılması gerektiği belirtilmektedir. Bu davranışların yanı sıra serbest zaman etkinliklerinin bireyselleştirilmiş Eğitim Birimi tarafından belirleneceği ve çocuğun ilgi ve ihtiyaçları ile bulunulan çevrenin şartlarının dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. MEB'in serbest zamana ilişkin kazanımlarının GY olan öğrencilerin okul ve sınıf içindeki ihtiyaçları doğrultusunda planlandığı görülmektedir. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerinin BEP birimiyle koordineli olarak öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarını da düşünerek serbest zaman etkinliklerini derslerine entegre edebilecekleri düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer teması, özel eğitim öğretmenlerinin gerçekleştirdikleri sınıf içi serbest zaman etkinliklerine ilişkindir. Özel eğitim öğretmenlerinin hepsi sınıf içi oyun-müzik etkinliklerine yer verdiklerini, üç öğretmen kendilerinin oluşturdukları etkinliklere yer verdiklerini ve bir öğretmen de akıllı tahta (internet) üzerinden yapılan serbest zaman etkinliklerine yer verdiğini belirtmiştir. Bu araştırma bulgusuyla benzer şekilde Eldeniz Çetin ve Çay (2017)'de araştırmalarında özel eğitim öğretmenlerinin sınıf içinde serbest zaman etkinliği olarak sınıf içi oyun oynattıkları ve müzik dinlettikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Bu araştırma bulgusundan farklı olarak öğretmenlerin resim yapma, kitap okuma, zeka oyunları oynama, sohbet, sportif etkinliklere katılma, televizyon, film ve belgesel izleme etkinlikleri yaptıkları belirtilmektedir (Eldeniz Çetin ve Çay, 2017). Bu araştırma bulgusuna göre, görüşme yapılan özel eğitim öğretmenlerinin tercih ettikleri etkinlikler incelendiğinde, sınıf içi etkinliklerde daha çok, araç gereç hazırlamadan sınıfta mevcut olan araç gereçlerle ve düzenleme gerektirmeyen etkinlikleri tercih ettikleri görülmektedir. Bu kapsamda da en çok teknoloji temelli etkinliklere yer verdikleri söylenebilir. Bununla birlikte Eldeniz Çetin ve Çay (2017) araştırmalarında öğretmenlerin sınıf içinde çeşitli etkinliklere yer verdikleri görülmektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin bireysel farklılıklarının ve sınıf içindeki mevcut durumda var olan araç gereçlerin varlığının da serbest zamandaki seçilen etkinliklerin belirlenmesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın diğer teması, özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman becerilerinin öğretimi uygulamasıyla ilgili desteği kimden aldıklarına ilişkindir. Özel eğitim öğretmenleri serbest zamanlardaki etkinlikleri kendilerinin hazırladıklarını ancak serbest zamanlara ilişkin desteği de en çok branş öğretmenlerinden aldıklarını ifade etmişlerdir. Bir öğretmen internetten yararlandığını ve altı öğretmen ise destek almadığını belirtmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman becerilerini kazandırırken en fazla desteği yine branş öğretmeni olan meslektaşlarından aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin çoğunun serbest zaman becerilerinin öğretiminde herhangi bir destek almadıkları belirtilmektedir. Ancak özel eğitim öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde, öğretmenlerin serbest zaman becerilerini kazandırmak için MEB'den, okul yönetiminden ve aileden beklentileri bulunmaktadır. Bunun için özel eğitim öğretmenlerine GY olan öğrencilere serbest zaman becerilerini kazandırmak için gereken desteklerin sunulmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer teması, özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullandıklarına ilişkindir. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerinden beşi gösterip yaptırma, üçü doğrudan öğretim, ikisi yanlışsız öğretim, biri video model, biri basamaklandırılmış öğretim yöntemlerini ve biri uygulamalı davranış analizini (UDA) kullandığını ve bir öğretmen de öğretim yapmadığını belirtmiştir. Bu araştırma bulgusuyla benzer şekilde Türker Kaya (2022) araştırmasında öğretmenlerin model olma yöntemini kullandığı rapor edilmiştir. Bu araştırma bulgusundan farklı olarak düz anlatım, soru cevap, ipucu ve yaparak yaşayarak öğrenme yöntemlerinin kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin büyük çoğunluğu GY olan bireylere serbest zaman becerilerinin kazandırılması için özel eğitimde kullanılan sistematik öğretim yöntemlerinden yararlanmaktadır. Bu anlamda öğretmenlerin serbest zaman becerilerinin öğretimini

önemsedikleri düşünülmektedir. Sıklıkla özel eğitimde kullanılan öğretim yöntemlerinin tercih edilmesinin de GY olan bireyler için faydalı olacağı söylenebilir.

Araştırmanın diğer teması, serbest zaman becerilerinin kazandırılmasında yaşanan güçlüklerle ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin çözüm önerileridir. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerinin yaşanan sorunların çözümü için MEB'den, okul yönetiminden ve aileden beklentileri bulunmaktadır. Bu araştırmada, öğretmenler okul yönetimlerinin serbest zaman becerilerinin öğretimi için ortam sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Bu araştırma bulgusuyla benzer şekilde okulların öğrenciler için serbest zaman ortamı sağlama görevlerinin bulunduğu belirtilmektedir (Aitchison, 2000). Öğretmenlerin MEB'den ve okul yönetiminden beklentileri arasında materyal desteği sağlanması vardır. Bu araştırma bulgusunu destekleyecek şekilde yetersizliği olan bireyler için serbest zaman etkinliklerine yönelik tesis ve kaynak eksikliği bulunduğu belirtilmektedir (Ashraf vd., 2020). Ayrıca Eldeniz Çetin ve Çay (2020) araştırma sonuçları da bu araştırma bulgusuyla benzer şekilde öğretmenlerin serbest zamanda kullanmak için devlet tarafından okullara daha fazla eğitim etkinlik materyali gönderilmesini talep ettikleri rapor edilmiştir. Yetersizliği olan bireyler için okulların verdiği eğitim bu bireylerin sosyal etkileşimleri için önemli görülmektedir (Wendelborg ve Kvello, 2010). Çünkü çocuklar için okul içinde ve dışındaki sosyal ağlar arasında önemli benzerlik olduğu belirtilmektedir (Kvello, 2006'dan akt. Wendelborg ve Kvello, 2010). Bundan dolayı okul içinde oluşturulan olumlu ilişkilerin okul dışındaki sosyal çevre edinmeye de katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin aileden beklentileri arasında ailenin de serbest zaman etkinlikleri yaptırması bulunmaktadır. Eratay (2013) tarafından GY olan bireylerin tipik gelişim gösteren bireylere göre serbest zaman etkinliklerine daha az katıldığı belirtilmektedir. Ayrıca GY olan bireylerin okul dışında arkadaş edinme ve serbest zamanı değerlendirmede zorluklarla karşılaştıkları belirtilmektedir (Brewster ve Coleyshaw, 2010). GY olan bireyler için serbest zamanı değerlendirmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Literatürde yer alan bilgilerle öğretmenlerin okul dışında aileden serbest zaman etkinlikleri yaptırma beklentisinin örtüştüğü düşünülmektedir.

Sonuç olarak tipik gelişim gösteren bireyler için olduğu gibi GY olan bireyler için de serbest zaman becerilerine katılım önemlidir. Ancak tipik gelişim gösteren bireylerle karşılaştırıldığında GY olan bireylerin serbest zaman etkinliklerine katılımının daha sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte serbest zaman etkinliklerinin öğretimi ve çocukların sosyalleşmesi için en uygun ortamlar okullardır. Okulda serbest zaman etkinliklerine katılan yaşlılarıyla sosyalleşen çocuklar okul içinde öğrendiği becerileri okul dışında da devam ettirebilmektedir. Bundan dolayı GY olan bireylerin okul içindeki ve okul dışındaki serbest zaman etkinliklerine katılımlarının sağlanması önemlidir. Özel eğitim öğretmenleri de serbest zaman etkinliklerinde sınıf içinde bulunan araç gereçlerle etkinlikler gerçekleştirmektedir. Öğretmenlerin bu etkinliklerle birlikte araç gereçli oyun etkinlikleri, zeka oyunları, sportif etkinlikler ve sanat etkinliklerini de içeren etkinliklere yer vermelerinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Öğretmenlerin önerilen etkinlikleri yapabilmeleri için ise MEB, okul yönetimleri ve aileler tarafından desteklenmelerinin gerekli olduğu söylenebilir.

Bu araştırma güçlü yanlarının olmasının yanı sıra bazı sınırlılıklar da içermektedir. Bu çalışma araştırmaya katılan 10 özel eğitim öğretmenin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırmacıların çalıştıkları il dışında bulunan öğretmenlerin farklı illerde bulunmalarından dolayı şehir dışında bulunan öğretmenlerle yapılan görüşmelerin çevrim içi olarak yapılması da çalışmanın bir sınırlılığı olarak değerlendirilebilir.

İleri araştırmalarda farklı okul türünde ve kademesinde görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin serbest zaman becerileriyle ilgili görüşlerine yer verilebilir. Bununla birlikte ileri araştırmalarda GY olan bireylerin ayrı ayrı serbest zaman becerilerine ilişkin öğretmenlerden görüşler

alınabilir. Okuldaki branş öğretmenlerinin GY olan öğrencilerin serbest zaman becerilerine ilişkin görüş ve deneyimlerinin incelendiği araştırmalar planlanabilir. GY olan bireylerin öğretmenlerinin serbest zaman becerilerinin öğretimine programlarında daha fazla yer vermesi önerilmektedir. Öğretmenlerin serbest zaman becerilerini GY olan bireylere öğretirken araç gereçli etkinliklere, sportif etkinliklere ve zeka oyunlarına yer vermeleri önerilmektedir. Öğretmenlerin GY olan bireylere hem okulda hem de evde kullanabilecekleri serbest zaman becerilerini kazandırmaları önerilmektedir.

Kaynaklar

- AAIDD. (2021). "Intellectual Disability". <https://www.aaidd.org/intellectual-disability/definition> 20.11.2024 tarihli internet erişimi.
- Aitchison, C. (2000). Young disabled people, leisure and everyday life: Reviewing conventional definitions for leisure studies. *Annals of Leisure Research*, 3(1), 1-20,
- American Psychiatric Association, (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders-5* [DSM-5]. American Psychiatric Association.
- Artar, T.M., & Ergenekon, Y. (2020). Gelişimsel yetersizliği olan yetişkinler için ihmal edilen bir zaman dilimi: serbest zaman. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 171-192 . <https://doi.org/10.21565/oelegitimdergisi.559802>
- Ashraf, S., Hussain, B., & Akram, Z. (2020). Recreational and Leisure time activities available for the persons with disabilities. *Responsible Education, Learning and Teaching in Emerging Economies*, 2. 11-16. <https://doi.org/10.26710/relate.v2i2.1491>.
- Bogdan, R.C., & Biklen, K. S. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory methods*. Allyn and Bacon.
- Brewster, S., & Coleyshaw, L. (2010). Participation or exclusion? Perspectives of pupils with autistic spectrum disorders on their participation in leisure activities. *British Journal of Learning Disabilities*. 39(4), 284-291. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3156.2010.00665.x>.
- Chan, J. M., Lambdin, L., Van Laarhoven, T., & Johnson, J. W. (2013). Teaching leisure skills to an adult with developmental disabilities using a video prompting intervention package. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 48(3), 412–420.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.
- Çankaya, Ö. (2011). *Zihinsel engelli öğrencilere haroşa örgü örme becerisinin öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çay, E. (2019). Özel gereksinimli bireylere serbest zaman becerilerinin öğretimine yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47, 439-455. DOI: 10.9779/pauefd.482383
- Çevik, S. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin yaşadığı duyguların mesleklerine yansıması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Direm, Ü. (2019). *Tablet bilgisayar uygulamalarını kullanılarak hazırlanmış etkinlik çizelgelerinin otizm spektrum bozukluğu gösteren bireylerin serbest zaman becerilerine etkisinin incelenmesi*

- (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Duman, G., & Koçak, N. (2013). Anaokulu kaynaştırma sınıfında yer alan özel gereksinimli bir çocuğun sosyal oyun ve sosyal iletişim özellikleri. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE*, 2(3), 99-108.
- Eldeniz Çetin, M., & Çay, E. (2016). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere bowling becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucunun etkililiği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9), 441-455.
- Eldeniz Çetin, M., & Çay, E. (2017). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zaman becerilerine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(10), 732-755.
- Eldeniz Çetin, M., & Çay, E. (2020). The experiences, opinions and suggestions of special education teachers regarding leisure activities selected by students with intellectual disability. *Participatory Educational Research*. <https://doi.org/30-46>. 10.17275/per.20.3.7.1.
- Eliçin, Ö., & Kaya, A. (2017). Zihinsel yetersizliği olan yetişkin bireylere doğrudan öğretim yöntemi ile tablet bilgisayarda oyun oynama becerisinin kazandırılması. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 1-19.
- Eratay, E. (2013). Effectiveness of leisure time activities program on social skills and behavioral problems in individuals with intellectual disabilities. *Educational Research Review*, 8, 1437-1448.
- Francová, L., Válková, H., & Sinkovsky, R. (2013). Comparison of training and competition opportunities in leisure time among people with intellectual disabilities in selected European countries. *Montenegrin Journal of Sports Science & Medicine*. 2, 15-20.
- Glesne, C. (2014). *Nitel araştırmaya giriş [Introduction to qualitative research]* (A. Ersoy & P. Yalçınoglu, Çev. Eds.). Anı Yayıncılık. (Kitabın orijinali 2011 yılında yayımlanmıştır).
- Güneş Akgül, C. (2023). *İlkokul birinci sınıf kaynaştırma öğrencisi otizmli bir çocuğun sınıf ortamına uyum sürecinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keser, F., & Cavkaytar, A. (2021). Effectiveness of the family training program for the teaching a leisure skill to children with special needs (LEP). *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(2), 505-528. <https://doi.org/10.18039/ajesi.807138>
- King, G., Law, M., King, S., Rosenbaum, P., Kertoy, M. K., & Young, N. L. (2003). A conceptual model of the factors affecting the recreation and leisure participation of children with disabilities. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 23, 63-90.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage Publications.
- Kurt, O. (2006). *Otistik özellikler gösteren çocuklara zincirleme serbest zaman becerilerinin öğretiminde sabit bekleme süreli öğretimin ve eşzamanlı ipucuyla öğretimin gömülü öğretimle sunulmasının etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurtoğlu, S. (2023). *Otizm spektrum bozukluğu olan gençlere serbest zamanı yönetme becerilerinin öğretimi: Karma yöntem araştırması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kvello, Ø. (2006) Barns og unges vennskap [Childrens and youths friendships]. (Unpublished Doctoral Thesis), Norwegian University of Technology and Science.
- Larson, R.W. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55(1), 170–183. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.170>
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. Second edition. Sage Publications, Inc.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/24163834_hafif_dyzey_ilkokullary_ve_ortaokullary.pdf Erişim tarihi: 17.09.2024
- Odom, S. L., Brantlinger, E., Gersten, R., Horner, R. H., Thompson, B., & Harris, K. R. (2005). Research in special education: Scientific methods and evidence-based practices. *Exceptional children*, 71(2), 137-148.
- Pagán-Rodríguez R. (2014). How do disabled individuals spend their leisure time?. *Disability and health journal*, 7(2), 196–205. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2014.01.001>
- Pijl S. J., & Hamstra D. (2005) Assessing pupil development and education in an inclusive setting. *International Journal of Inclusive Education* 9, 181-192
- Poulsen A.A., Ziviani J.M., Johnson H., & Cuskelly M. (2008) Loneliness and life satisfaction of boys with developmental coordination disorder: the impact of leisure participation and perceived freedom in leisure. *Hum Mov Sci*, 27, 325-43.
- Seward, J., Schuster, J. W., Ault, M. J., Collins, B. C., & Hall, M. (2014). Comparing simultaneous prompting and constant time delay to teach leisure skills to students with moderate intellectual disability. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 49(3), 381-395.
- Shabani Afaran, E., Shahzeidi, M., & Ghasemi, V. (2014). The role of cyberspace in disabled individuals' leisure time. *SSRN Electronic Journal*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2526627>
- Türker Kaya, T. (2022). *Özel eğitim ilkokulu serbest etkinlikler dersine ilişkin öğretmen ve ebeveyn görüşlerine dayalı durum çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ünver, M. (2019). *Ailelerin otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarına serbest zaman etkinliklerini gerçekleştirirken tablet aracılığıyla sundukları etkinlik çizelgelerinin etkililiği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Wendelborg, C., & Kvello, Ø. (2010). Perceived social acceptance and peer intimacy among children with disabilities in regular schools in Norway. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(2), 143-153. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2009.00515.x>.
- Woodmansee, C., Hahne, A., Imms, C., & Shields, N. (2016). Comparing participation in physical recreation activities between children with disability and children with typical development: A secondary analysis of matched data. *Research in Developmental Disabilities*, 49-50, 268-276. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2015.12.004>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

EKLER**Ek-1: Görüşme Soruları**

1. Kendinizi tanıtır mısınız?
 - a) Daha önce çalıştığınız okullar neler?
2. Serbest zaman denildiğinde ne anlıyorsunuz?
3. Gelişimsel yetersizliği olan bireylerin serbest zaman kullanımı ile ilgili neler düşünüyorsunuz?
4. Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin müfredatlarında serbest zaman becerilerinin durumu ile ilgili düşünceleriniz nedir?
 - a) Bu becerilerin BEP’lerde bulunması ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
5. Serbest zaman kullanımının öğretime yönelik sınıf içerisinde yaptığınız etkinliklerden bahseder misiniz?
6. Öğrencilerinize serbest zaman becerilerinin kazandırılmasına yönelik deneyimlerinizden bahseder misiniz?
 - a) Öğretimle ilgili desteği veya destekleri kimlerden alıyorsunuz?
 - b) Öğretimde hangi yöntem ve teknikleri kullanırsınız?
 - c) Hangi ortamları kullanıyorsunuz?
 - d) Hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?
7. Sınıftaki GYO öğrencilerinizin öğle arası ve teneffüs zamanlarında serbest zaman kullanımına ilişkin görüşleriniz nelerdir?
8. Gelişimsel yetersizliği olan öğrencilere serbest zaman kullanımının onların hayatını nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?
 - a) Ailesinin hayatını nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?
 - b) Öğretmene ne tür katkısı olacağını düşünüyorsunuz?
 - c) Okula ne tür bir katkısı olacağını düşünüyorsunuz?
 - d) Topluma ne tür bir katkısının olacağını düşünüyorsunuz?
 - e) Öğrencinin bağımsız yaşamına katkısına ilişkin ne düşünüyorsunuz?
9. Serbest zaman becerilerinin öğretiminde yaşadığınız sorunlar nelerdir?
 - a) Serbest zaman kullanımının öğretiminde yaşadığınız sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?
 - b) Aileden beklentileriniz nelerdir?
 - c) Okul yönetiminden beklentileriniz nelerdir?
 - d) MEB’den beklentileriniz nelerdir?
10. Eklemek istediğiniz görüş ve düşüncelerinizde bahseder misiniz?

Extended Abstract

Introduction

Individuals with developmental disabilities (DD) often face limitations in academic, social, and personal skills due to various neurological challenges. The most common diagnostic groups within the DD category include intellectual disabilities (ID) and autism spectrum disorder (ASD) (American Psychiatric Association [APA], 2013). Individuals with ID exhibit significant impairments in adaptive functioning, including conceptual, social, and practical skills, with onset occurring before the age of 22 (AAIDD, 2021). ASD, in contrast, involves a range of behavioral and cognitive challenges that may arise from genetic, environmental, or medical factors. These individuals may exhibit restricted interests, repetitive behaviors, and significant challenges in language use, communication, and reciprocal social interaction (APA, 2013).

Individuals with DD have diverse educational needs, among which leisure skills hold significant importance. Leisure time is defined as the period when individuals, free from responsibilities and obligations, engage in activities that bring happiness, promote development, and offer enjoyment (Çay, 2019). Leisure skills are instrumental in enhancing individuals' quality of life, health, and well-being (Pagan-Rodriguez, 2014). Leisure activities provide opportunities to experience the social world, contribute to the development of personality, and facilitate relaxation, enjoyment, self-confidence, and happiness (Shabani Afaran et al., 2014; Artar & Ergenekon, 2019). Moreover, active participation in leisure activities supports social inclusion, fosters friendships, contributes to psychomotor development, and enhances self-esteem among individuals with DD (Ashraf et al., 2020).

Given their significance, leisure activities are particularly crucial for individuals with DD (Artar & Ergenekon, 2019; Francova et al., 2013; Ashraf et al., 2020; Eldeniz Çetin & Çay, 2017; Kurt, 2006). They play an even more critical role for this group compared to typically developing peers (Ashraf et al., 2020). Participation in leisure activities with peers is closely related to social acceptance and integration (Wendelborg & Kvello, 2010). Schools, as spaces of social interaction, provide opportunities for friendship building and social support (Larson, 2000; Wendelborg & Kvello, 2010). However, individuals with DD engage in less physical activity outside school compared to their typically developing peers (Woodmansee et al., 2016). Consequently, limited opportunities for social interaction with peers may have negative effects (Aitchison, 2000).

Social games and interactions with peers are essential for individuals with DD to learn socially accepted behaviors (Duman & Koçak, 2013). It is believed that actively and productively managing leisure time can significantly support their development (Karakaş, 2018). Despite the importance of leisure skills in improving quality of life and well-being, research on this subject remains limited for individuals with DD (Pagan-Rodriguez, 2014). The need for more studies in this field, especially in Turkey, has been emphasized (Eldeniz Çetin & Çay, 2020). This study aims to address this gap.

Research Aim

The primary aim of this study is to explore the experiences, perspectives, and recommendations of special education teachers regarding the leisure time behaviors of students with developmental disabilities during school-based leisure time periods, such as recess and lunch breaks. The research seeks to answer the following questions:

- What are the special education teachers' views on the leisure time use of students with DD?
- What are their experiences regarding the leisure time use of students with DD?
- What are their experiences in teaching leisure activities to students with DD?

What are their observations on the implementation of leisure activities for students with DD?
What are their expectations and suggestions for the leisure time use of students with DD?

Method

Research Design

This study employs a phenomenological approach, a qualitative research design, to investigate the opinions, experiences, and recommendations of special education teachers on the leisure time use of students with DD. Phenomenological research seeks to reveal perceptions and phenomena holistically and naturally through techniques such as observation, interviews, and document analysis (Yıldırım & Şimşek, 2018; Bogdan & Biklen, 2007; Creswell, 2007).

Participants

The participants were selected using criterion sampling, a purposive sampling method (Glesne, 2014; Yıldırım & Şimşek, 2018). The inclusion criteria were (a) being a special education teacher, (b) currently working as an active teacher, and (c) being employed at a public school. A total of ten teachers who met these criteria participated in the study. Demographic information about the participants is presented in Table 1, and the interview schedule is detailed in Table 2. To ensure participant anonymity, pseudonyms were assigned to all individuals (Glesne, 2014; Yıldırım & Şimşek, 2018).

Data Collection

Data were collected through reflective researcher journals and semi-structured interviews, allowing for data triangulation (Yıldırım & Şimşek, 2018). The interview questions were developed in line with the research objectives and the principles of qualitative inquiry. To ensure content validity, expert opinions were sought from five professionals with expertise in special education.

Interviews

A pilot interview was conducted with one teacher from the participant group to refine the interview questions, ensure alignment with the research objectives, and enhance the researcher's familiarity with the process (Silverman, 2015). A total of 10 interviews were conducted between October 28, 2023, and December 9, 2023, ranging from 23 minutes and 58 seconds to 48 minutes and 19 seconds.

Data Collection and Analysis

Data collection included 32 pages of reflective researcher journals, 10 pages of participant demographic information, and 84 pages of interview transcripts. Data were analyzed using content analysis to extract themes and categories from the semi-structured interviews and researcher journals. Content analysis allows for reproducible and valid inferences from qualitative data (Krippendorff, 2004). The data were meticulously reviewed and divided into meaningful segments. These segments were coded based on their conceptual meanings. Codes were grouped into categories, which were then organized into themes and sub-themes based on shared characteristics. The findings were synthesized into a cohesive narrative, with connections among themes elucidated. Conclusions were drawn from the results. To ensure credibility, data triangulation, participant validation, and expert

review were employed (Yıldırım & Şimşek, 2018; Odom et al., 2005). Ethical approval for the study was obtained on March 16, 2023, with protocol number 2023-SBB-0140.

Findings

The findings from the semi-structured interviews with teachers were categorized under ten main themes. Each theme includes codes derived from the analysis and is supported by direct quotations from participant responses. The identified categories and codes are presented as follows:

- Special Education Teachers' Perspectives on Leisure Time
- Challenges Faced by Teachers in Leisure Time Management
- Opinions on the Curriculum's Inclusion of Leisure Skills
- Opinions on the Inclusion of Leisure Skills in Individualized Education Plans (IEPs)
- Classroom and Outdoor Leisure Activities Conducted by Teachers
- Students' Challenges in Demonstrating Leisure Skills
- Support Received for Teaching and Practicing Leisure Skills
- Methods and Techniques Used in Teaching Leisure Skills
- The Impact of Leisure Skills on Students' Lives
- Teachers' Expectations Regarding Challenges in Leisure Time Activities

Discussion

The aim of this study was to explore the experiences, perspectives, and suggestions of special education teachers regarding the behaviors of individuals with developmental disabilities (DD) during leisure times, such as in classrooms, lunch breaks, and recess. Semi-structured interviews were conducted with the participants, and the data were analyzed using content analysis techniques. Themes and sub-themes that reflect the participants' views were identified through this process. This section presents the findings in relation to the relevant literature and includes researchers' interpretations.

The first theme focuses on special education teachers' perspectives on leisure time. Teachers emphasized the importance of leisure time usage and highlighted the role of technology in these activities. Consistent with the findings of previous studies, the significance of leisure activities for individuals with DD has been emphasized (Aitchison, 2000; Artar & Ergenekon, 2020; Çay, 2019; Eldeniz Çetin & Çay, 2017; Kurt, 2006; Poulsen et al., 2008). Similarly, technology use during leisure time has been recognized as beneficial (Artar & Ergenekon, 2020). Aitchison (2000) also noted that young individuals with disabilities often engage with technology during leisure activities. However, differing from the present study, other research has highlighted that teaching leisure skills supports students' understanding of play and game rules (Eldeniz Çetin & Çay, 2020).

Another theme focuses on in-class leisure activities implemented by special education teachers. Most participants reported conducting activities such as classroom games, music sessions, or self-developed tasks, with one teacher utilizing smart boards for activities. This aligns with findings from Eldeniz Çetin and Çay (2017), who also identified classroom games and music sessions as common leisure activities. However, other studies have reported a broader range of activities, such as drawing, reading, playing mind games, engaging in sports, and watching television or documentaries (Eldeniz Çetin & Çay, 2017).

A significant theme addresses the challenges faced in teaching leisure skills and the solutions proposed by special education teachers. Teachers expressed expectations from the Ministry of

Education (MoNE), school administrations, and families to overcome these challenges. Participants emphasized the need for school administrations to create suitable environments for teaching leisure skills, a finding supported by Aitchison (2000), who identified the role of schools in providing leisure environments for students. Additionally, teachers called for material support from MoNE and school administrations. Similar findings highlight the lack of facilities and resources for leisure activities for individuals with disabilities (Ashraf et al., 2020).

Conclusion

In conclusion, participation in leisure activities is equally important for individuals with developmental disabilities (DD) and their typically developing peers. However, compared to their peers, individuals with DD often encounter fewer opportunities and greater challenges in engaging in leisure activities. Schools provide the most suitable settings for teaching leisure skills and fostering socialization. Students who socialize with their peers during school-based leisure activities are more likely to transfer these skills to contexts outside the school. Therefore, it is essential to facilitate the participation of individuals with DD in both school-based and extracurricular leisure activities.

Special education teachers carry out various activities using the resources available within the classroom; however, it is necessary to include a wider variety of activities including equipment-based games, mind games, sports, and artistic events. Teachers require adequate support from the MoNE, school administrators, and families to implement these activities effectively.

Recommendations

Future research could explore the perspectives of special education teachers working across different school types and educational levels regarding leisure skills. In addition, studies may focus on the leisure skills of individuals with developmental disabilities (DD) in more depth, by focusing on specific skill areas and gathering detailed insights from teachers. Further research could also investigate the opinions and experiences of subject-area teachers regarding the leisure-time behaviors of students with DD, which may offer interdisciplinary perspectives for inclusive education practices and valuable insights.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın, Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 16 Mart 2023 tarihinde 2023-SBB-0140 sayılı kararıyla verilen etik kurul izni bulunmaktadır. Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu makalenin planlama ve analiz aşamasında her iki yazar da eşit katkı oranına sahiptir. yazım aşamasında birinci yazar %60, ikinci yazar %40, oranında katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür

Araştırmaya gönüllü olarak katılan özel eğitim öğretmenlerine teşekkür ederiz.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.